

BO SIEGBAHN:

Socialdemokratiska bekymmer i Frankrike – och Sverige

Ambassadör Bo Siegbahn rapporterar från Frankrike där den socialistiska regeringen har allt svårare att bemästra situationen. Efter den första tidens expansionistiska politik tvingades regeringen att slå till bromsarna och den redan kraftiga skattesmitningen har nu tagit väldiga proportioner. Frågan är hur länge kommunisterna i regeringen skall lyckas tygla sina fackförbund att acceptera åtstramningen. Sverige kan lära en del av de franska socialisternas misstag inte minst då det gäller den misslyckade banksocialiseringen.

Det är intressant att jämföra den politiska och ekonomiska utvecklingen i Sverige och Frankrike under senare år. När de icke-socialistiska partierna i Sverige tog över regeringsansvaret 1976 efter 40 års socialistiskt styre, tedde sig för många den ekonomiska situationen ganska hygglig. I själva verket hade emellertid olika åtaganden under det gångna året mognat ut och började vid denna tidpunkt avspegla sig i ett starkt stigande underskott i budgeten och utlandsbetalningarna. Till detta kom att de borgerliga partierna, på grund av den socialistiska hårda propagandan om att ett borgerligt Sverige var liktydigt med en social nedrustning, till varje pris måste visa att denna propaganda saknade grund. Efter en ganska kort tid kom dessutom den andra oljechocken. Resultatet var prisstegringar och betalningsunderskott som inom en koalitionsregerings ram visade sig svåra att behärska.

1982 var utgångsläget helt annorlunda. De ekonomiska svårigheterna var för alla uppenbara och regeringen hade börjat genomföra en allmän åtstramning. Icke desto mindre tog den socialdemokratiska ledningen, trots försiktiga protester från vissa, mer realistiska kretsar, i valkampanjens hetta avstånd från alla besparingssträvanden och kom sålunda till makten på ett helt orealistiskt program. Det dröjde heller inte många veckor innan man tvingades lägga om rodret totalt. För de socialistiska väljarna har uppenbarligen detta, troligen medvetna, bondfångeri inneburit ett smärtsamt uppvaknande och allt tyder på att ett val idag skulle innebära regeringsskifte.

Misslyckad socialistisk politik

I Frankrike rådde ingen ekonomisk kris vid valet av François Mitterand till president i maj 1981 och det strax därpå följande socialistiska segervalet med en absolut majoritet för den socialistiska falangen. De borgerliga regeringarna hade i stort sett lyckats klara de olika oljekriserna och undvika allvarlig obalans. Arbetslösheten hade dock under de senaste åren kraftigt stegrats från omkring 500 000 till 1 800 000. Den nya socialist-kommunistiska regeringen, som heligt lovat bli att sänka arbetslösheten, sökte lösa problemet genom en nykeynesiansk köpkraftshöjning. Minimilönerna höjdes liksom alla sociala bidrag, varjämte man skulle sänka arbetstiden och pensionsåldern.

Denna glädjetid varade dock inte länge. Redan följande vår stod det klart att alla kurvor pekade nedåt: arbetslösheten nådde över det magiska tvåmiljonerstrecket, budgetunderskottet närmade sig 100 miljarder och betalningsbalansen framtvingade två devalveringar.

Regeringen Mauroy sökte slå till bromsarna. Under förklaring om att man skulle fortsätta den gamla politiken med "en andra fas" införde man ett tidsbegränsat pris- och lönestopp och några andra smärre åtgärder. Mycket tack vare att kommunisterna ingick i regeringen lyckades man i stort sett få dessa steg accepterade av fackföreningarna.

Det blev dock ganska snart uppenbart att de vidtagna åtgärderna var helt otillräckliga. Pris- och lönestopp kan nämligen aldrig, vilket socialister tycks ha så svårt att förstå, vara annat än andhämtningsspauser i avvaktan på genomförandet av strukturella ändringar. De leder

tämligen snabbt till snedvridningar och minskning av produktionen samt till otyglade prishöjningar när man så småningom, särskilt i ett privatkapitalistiskt samhälle, tvingas släppa dem.

Redan efter kort tid blev det även klart att företagna devalveringar inte varit tillräckliga. En mer realistisk anpassning försvarades emellertid av de till mars detta år utsatta kommunalvalen. Dessa brukar i Frankrike vara ganska lokala företeelser, men den borgerliga oppositionen sökte denna gång ge dem en rikspolitisk karaktär för att på denna väg få fram ett synligare bevis än opinionsundersökningar på att socialisterna förlorat väljarnas förtroende. Så småningom tvingades regeringen att acceptera denna inställning. Det betydde bli att man inte före valen ville vidta impopulära åtgärder. Franska nationalbanken tvingades därför till jättelika stödköp av valutan.

Inte desto mindre gick valen dåligt. Oppositionen återerövrade nästan allt som man förlorat i de föregående kommunalvalen 1977 och det blev uppenbart att regeringen inte längre hade en väljar-majoritet bakom sig. Till en tid sökte man på en del håll med hänvisning härtill, precis som socialdemokraterna i Sverige under åren 1980-82, hävda att regeringen icke längre var legitim utan borde avgå och ordna nyval.

Förnyad devalvering

Inför öppen ridå, dvs vid EG-sammanträde i Bryssel tvingades man nu erkänna det ohållbara läget. Av psykologiska men även ekonomiska skäl tillmättes francs-markkursen särskild betydelse och det var inte tilltalande att för en tredje gång inom mindre än två år tvingas

göra en ensidig fransk devalvering. Slutet på de hårda diskussionerna blev en förhållandevis liten fransk devalvering, kombinerad med en något större tysk appreciering.

I marginalen till dessa förhandlingar kan man notera några mindre tilltalande förlöpningar. Statsministern Pierre Mauroy sökte kasta skulden för valutasi-tuationen på Västtyskland och fick här märkligt nog stöd av sin i övrigt klar-tänkte finansminister med det lämpliga namnet Delors (av guld). Denne hävdade att tyskarna var arroganta och att de inte visade solidaritet med de länder som ej lyckades hålla sin prisutveckling under kontroll. Det är naturligtvis bekvämt att skylla sina misslyckanden på omvärlden och ibland kan detta även innehålla en viss sanning. Vanligen brukar det vara Schweiz som i Frankrike kritiserats för egenlytta.

Det dröjde inte många dagar förrän man hittade en annan syndabock. De vika-nde oljepriserna hade väckt förhopp-ningar om att man i sin stabiliseringspoli-tik skulle få draghjälp härigenom och man angav tom hur många miljarder man skulle spara. Härvid hade man räk-nat med en oförändrad dollarkurs. I de yttersta av dessa dagar har denna emel-lertid stigit kraftigt och finansministern kritiserade inför senaten hårt den ameri-kanska politiken som inte var i stånd att hålla en fast kurs och som härigenom fördröjde det europeiska tillfrisknandet. Ändrades ej läget kunde man tvingas vidta åtgärder, dvs en ny devalvering.

Försök till åtstramning

En hel serie andra åtgärder föreslogs också. Skatterna på bensin, tobak och

sprit skulle höjas, likaså avgifterna för olika offentliga tjänster. Vidare skulle alla de som hade en årlig skatt på över 5000 kronor tvingas att ge staten ett tvångslån på 10 procent av sin skatt, alla inkomsttagare skulle vidare drabbas av en tilläggsskatt med en procent av sin skattepliktiga inkomst. Det som mest tycks ha upprört andarna var en stark begränsning av den årliga valutatil-delningen för utlandsresor.

Stormen här blev så kraftig att bety-dande uppluckring företogs innan rege-ringen ens hunnit lägga fram lagförslaget för parlamentet.

Det är väl naturligt att oppositionen skulle ställa sig kritisk till de föreslagna åtgärderna. Men förre statsministern, professor Barre, nöjde sig signifikativt nog med att framhålla att flera av de föreslagna åtgärderna inte var lämpliga och att han skulle löst problemet på ett delvis annorlunda sätt. Den allmänna kritiken var dock att det var socialister och kommunister som genom oskicklig skötsel av ekonomin framkallat det irå-kade läget och att det därför inte var rättvist att följderna härav skulle drabba även de oskyldiga.

Fackföreningsrörelsen var till en bör-jan ganska försiktig i sina kommentarer och man inskränkte sig vanligen till kra-vet på att få medverka till modifikationer i skatterna för de sämst ställda. En vä-sentlig orsak till denna stillsamhet har varit det kommunistiska medverkandet i regeringen, vilket gjorde det ganska svårt för den annars så militanta kommu-nistiska fackföreningsrörelsen CGT att gå till frontalattack. Det börjar emeller-tid nu bli tydligt att det råder en stigande olust bland kommunisterna och att det

inte i längden går för partibossarna att hålla locket på. Tills vidare nöjer man sig dock med avledningsmanövrer som blott hotar att bringa bilindustrin på fall.

Regeringens popularitet är sjunkande

De första opinionsundersökningarna om den folkliga reaktionen på åtstramningen har nyligen kommit. De visar att över 50 procent av medborgarna är kritiska mot de genomförda åtgärderna mot endast 30 procent positiva. En majoritet tror inte heller att dessa åtgärder på ett nämnvärt sätt kommer att lösa Frankrikes ekonomiska bekymmer. Intressant är dock att kommunisterna uppvisar en högre positiv procentsiffra än socialisterna på alla punkter. Ännu värre är kanske att presidenten och regeringen, som ännu förra sommaren åtnjöt förtroende hos halva det franska folket, nu ligger betydligt sämre till. En klar majoritet anser att dessa över huvud taget inte kommer att kunna lösa krisen och en lika stor grupp tror inte att regeringen har färdriktningen klar för sig.

I så måtto ligger det något i denna misstro då man vet att meningarna inom regeringen – och partierna bakom den – är delade. En stark falang ville välja en annan linje än Delors och införa traditionella planekonomiska restriktioner: importkontroll m.m. Man vet inte med säkerhet hur länge den nuvarande politiken vidmakthålles och tvära kast är inte utslutna om svårigheterna tornar upp sig.

Ökad skattesmitning

Även på en annan punkt kan det finnas anledning att vara kritisk. Frankrike är

ett land där skattesmitning tagit väldiga proportioner, trots att inkomstskatten är betydligt lägre än i Sverige. Med hänsyn härtill kommer de hederliga deklaranterna att drabbas förhållandevis hårt av skattehöjningen som ju dessutom i detta fall är proportionell, utan undre gräns. Detta gör att de verkliga låginkomsttagarna får ett högre skattetillägg även i absoluta siffror än de högre. I sådana situationer kan det ofta vara rättvisare att höja "momsen" och ge vissa grupper någon compensation. Mot detta kanske kan sägas att de verkligt låga inkomsttagarna – liksom i Sverige – egentligen mest är deltidsarbetande hemmafruar och studenter etc där arbetsinkomsten endast utgör en del av de disponibla tillgångarna.

Den skarpa kritiken mot valutaransöneringen har ofta motiverats med att åtgärden är en inskränkning av individens frihet etc. I själva verket mildrades det ursprungliga förslaget på väsentliga punkter. Studenter och affärsmän som kan framlägga godtagbara skäl för sitt resebehov får tex inga svårigheter; kreditkort kan i sådana fall också användas, charterresor hindras inte osv. Förmodligen har ett väsentligt syfte varit att klargöra för fransmännen situationens allvar och mindre förhoppningar om att kunna spara de beräknade miljarderna ty fransmännen är ett uppfinningsrikt släkte.

Med de reservationer som jag här gjort förefaller mig den franska regeringens senkomna åtgärder vara ganska vettiga och opinionsciffrorna något orättvist negativa. Kanske har de berott just på att man inte litat på att politiken kommer att kunna fullföljas. Den svagaste länken är kanske valutasituationen. Den senaste

devalveringen var nog alltför liten och det hade varit riktigare att på en gång göra den större i stället för att pressa tyskarna till bistånd.

Jämförelse med svenska förhållanden

Om man vill jämföra den politiska utvecklingen i Sverige och Frankrike kan man konstatera att de olika partierna hos oss 1976 inte hade det faktiska långsiktiga läget klart för sig och att det på en del håll tog orimligt lång tid innan sjukdomsinsikten medförde den nödvändiga omläggningen.

Om man sedan jämför socialdemokratiens ställning i Sverige 1982 och i Frankrike 1981 kan man konstatera, att någorlunda insiktsfulla socialdemokrater i Sverige före valet klart måste ha insett lägets allvar men ändå utlovade ekonomiska förmåner som man visste ej skulle kunna genomföras; allt i en önskan att till varje pris åter komma i regeringsställning. De franska socialisterna övertog ett land som, med undantag huvudsakligen för den stora arbetslösheten, fungerade ganska väl. De kan däremot inte ursäktas för den hämningslösa löfteskampanj som fördes och som dessutom genomfördes efter valet. När Mauroy i april i år skulle redogöra för det iråkade läget försvarade han sig med att först presidentkandidaten och sedan de samverkande socialistpartierna hade ställt ut så stora värlar på framtiden som det därför var politiskt oundgängligt att senare honorera. Även här var längtan efter makt, inte minst hos Mitterand, en ursäkt för långtgående eftergifter mot kommunisterna i syfte att få deras stöd.

Ett av de på sikt allvarligaste missta-

gen var att socialisera nästan samtliga ännu enskilda banker och dessutom nyckelföretag i alla branscher. Alla dessa hade tidigare gått bra eller ganska bra, men statsövertagandet blev omedelbart en katastrof; de gamla cheferna byttes ut eller avgick och de nya har ännu inte fått något grepp om verksamheten trots löften om hart när obegränsade krediter från de nu statliga bankerna. De nya cheferna blev dessutom föremål för minister- och tjänstemannastyrelse även i dagsfrågor som gjorde att samtliga vid en sammankomst med presidenten förklarade att läget var ohållbart. Detta ledde till att presidenten i ett publicerat uttalande vid ett regeringssammanträde förklarade att företagens chefer skulle stå självständiga inom ramen för sina uppdrag och vid regeringsombildningen fick den teoretiskt begåvade men opraktiske industriministern Chèvènement avgå.

I Frankrike tog det nästan ett helt år innan man insåg lägets allvar och nästan ännu ett innan seriösa åtgärder kom till stånd. I Sverige tog det inte mer än några månader men i sanningens namn måste man tillägga att kunskapen redan fanns vid makttillträdet.

Om olika åtgärders klokhet och helande effekt kan man naturligtvis ha olika uppfattning, beroende på de politiska utgångspunkterna. Vad som tycks vara gemensamt för partierna är uppfattningen att investeringar i näringslivet kommer igång bara det finns pengar och att räntabiliteten är en sekundär fråga.

En annan faktor som synes vara gemensam är den amatörmässiga prägel på politikens handhavande. För Frankrikes del kan detta vara naturligt. Flertalet ministrar har aldrig haft något rege-

ringsansvar. Många har dessutom en begränsad politisk träning. Detta gäller även de tjänstemän som de anställt.

I Sveriges fall är detta mer oväntat. Flera statsråd har för bara sex år sedan varit i regeringsställning och många av de socialdemokratiska tjänstemännen har kunnat övervintra. Även om tidigare

socialdemokratiska regeringar gjorde sig skydliga till åtskilliga tekniska missar och slarvigheter (sk Lidbommeri) var exempelvis utrikespolitiken inte som idag en fyrstämig kör och propositionsutkast var vanligen, om än sakligt diskutabla, någorlunda logiska.